

ДО 80-РІЧЧЯ

НІНИ ОПАНАСІВНИ ВІРЧЕНКО

Життєвий і творчий шлях видатного українського математика і педагога, доктора фізико-математичних наук, професора, академіка-секретаря відділення математики та віце-президента Академії наук вищої школи України, дійсного члена Наукового товариства ім. Шевченка, члена Українського, Американського, Австралійського, Бельгійського, Единбурзького, Лондонського математичних товариств, голови Науково-методичної ради Всеукраїнського товариства політв'язнів та репресованих Ніни Опанасівни Вірченко – це дорога «через терни до зірок». Її життя починалося з любові до України, яку вона увібрала з молоком матері. І ця велика сила любові сформувала духовне гасло, за яким вона жила і живе сьогодні – «Україна – понад усе!»

Народилася Ніна Вірченко 5 травня 1930 р. у селі Завадівка Корсунь-Шевченківського району на Черкащині. Батько Ніни був агрономом, а мати – медичною сестрою. Радянська влада засудила Опанаса Вірченка, колишнього старшину в армії Української народної республіки, до страти. Але дружина з його товаришем улаштували йому втечу. А далі тривало щоденне життя – «під обухом сокири». Родина змушена була часто змінювати місце проживання.

До школи Ніна пішла в 6 років. Вчилася на «відмінно» (але з поведінки оцінки не були блискучими). Ще в шкільні роки вона вирішила присвятити своє життя Україні, прислужитися науці та рідному, такому знедоленому народові. Дев'ятий клас середньої школи Ніна Вірченко закінчила в містечку Червоному, що на Житомирщині.

Ранньої осені 1945 року родина Вірченків переїхала до Житомира, де Ніна стала ученицею 10 класу єдиної на той час української десятирічки. Школу закінчила із золотою медаллю (тепер у тій житомирській школі висить список медалістів, у якому прізвище «Вірченко» – на першому місці) і восени 1946 р. стала студенткою механіко-математичного факультету Київського університету.

Любов до математики в Ніни Вірченко проявлялася ще в дитинстві. У школі математика й фізика давалися їй легко, та й на вчителів дівчинці щастило. А в десятому класі Ніна вже твердо знала, що пов'яже своє життя з математикою.

Київ розпочався для Ніни з підвальної кімнати гуртожитку, де гулилося 19 студенточок. Та це не була біда для юної Ніни: головне, аби було, де голову на ніч прихилити. У Києві не тільки університет, а й концерти, публічні лекції, численні музеї, бібліотеки! Ніна добре вчилася, була сміливою і дуже незалежною, мріяла про міжпланетні польоти. Мрії ці і привели її до студентського гуртка ракетотехніки та аеродинаміки, де молоді ентузіасти снували всілякі гіпотези підкорення космосу. Двадцять дев'ять хлопців і одна дівчина (Ніна) вивчали будову літаків, розробляли власні проекти вдосконалення польотів, виконували стрибки з парашутом. Ніна мала десять таких стрибків і своєю відвагою вразила навіть тих хлопців, які щойно повернулися з війни. У цей час вона вибрала собі псевдонім – УЖМА, який розшифровується так: Україна – Жінка – Математика – Астрономія. За цей псевдонім її пізніше мучили на слідстві в КДБ.

Вчилася на мехматі захлинаючись. Отака 16-річна дівчинка, з косичками, худенька, височенька, заворожено слухала лекції з аналітичної геометрії 87-річного професора Б. Я. Букресва, який понад 60 років викладав у Київському університеті, з математичного аналізу – доцента С. Г. Крейна. Селім Григорович Крейн був блискучим лектором, романтиком математики, який умів підбирати і слова, і незвичайні вразливі жести, прагнув збудити цікавість студентів до загальних математичних ідей, зачаровував невблаганною логікою міркувань, своєрідністю висловлення думки. Його лекції були музикою для Ніни, вона сприймала їх як інтелектуальні свята! «Із тих перших студентських літ, – згадує Ніна Опанасівна Вірченко, – найбільше пам'ятаю радість невимовну, неймовірну насолоду від занять Математикою і нестерпне почуття голоду! Це ж був голодний в Україні 1947 рік! На лекціях формули змішувалися перед очима зі шматочками хліба ...».

І ось розмірковування Ніни – і про ОУН-УПА, і про потребу української державності, – висловлені нею у листах до найближчої подруги, стали відомими кадебістам. Її заарештували в червні 1948 року. Сценарій був типовим: одиночна камера – слідство на Володимирській – Лук'янівська тюрма. Вирок було оголошено 8 січня 1949 року: десять років спецтаборів за «зраду Батьківщини й участь в українсько-націоналістичній банді».

А далі – дорога до Східного Сибіру, тайшетські спецтабори, лісопояс, каменоломні, лікарня, 40-градусні морози, втрати друзів. Та Ніна і там щодня жила за принципом – «що ти сьогодні зробив для України?» Чорний одяг з номерами (у Ніни Р-840) не зміг затьмарити сонцесяйні очі юнок у неволі. Вони крадькома і співали, і вишивали, і віршували. А Ніну там рятувала ще й математика, усні уроки якої вона проводила для товаришок.

Після смерті Сталіна, після шести років ув'язнення, Ніну Вірченко амністували – як «малолітку». Повернувшись в Україну, вона викладає математику і фізику в школах Житомирської та Київської областей, продовжує навчання у Київському університеті – спочатку заочно, а потім стаціонарно. Завдяки клопотанням академіка І. Т. Швеця, професорів Г. М. Положія та І. І. Ляшка, доцента Н. О. Пахаревої, які «взяли її на поруки», Ніна Вірченко після закінчення університету вступає до аспірантури при кафедрі ма-

тематичної фізики Київського державного університету. Достроково закінчивши аспірантуру, стає асистентом, через рік – ст. викладачем, а з 1967 р. – доцентом у університеті. Однак Держбезпека «пасла» її аж до 1990 року.

У 1964 році Ніна Опанасівна захищає кандидатську дисертацію «Розв'язання деяких змішаних крайових задач в класі p -аналітичних функцій» і до 1973 р. працює доцентом кафедри математичної фізики Київського державного університету.

Під час політичних чисток на початку 70-х років минулого століття Ніну Вірченко звільнили з роботи і після короткочасного безробіття вона стає доцентом кафедри вищої математики Київського політехнічного інституту, де працює й по сьогодні. Дочекавшись часів «перебудови», Ніна Вірченко у 1988 р. захищає докторську дисертацію «Нові типи парних (потрійних) інтегральних рівнянь зі спеціальними функціями». Присвятила цю дисертацію своїм батькам, які так і не дочекались її наукового успіху. А в 1989 році їй присвоюють звання професора.

За незалежної України Ніна Вірченко з головою поринає у світ математики і в бурхливий вир науково-організаційної та громадської діяльності. Вона – Соросівський професор (1997), лауреат I премії (1998), Заслужений викладач (1999) та Почесний професор (2005) Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут», Заслужений працівник освіти України (2006), переможець конкурсу «Викладач-дослідник – 2008», має дві нагороди Ярослава Мудрого (1999, 2005) від АН ВШ України, медалі «Будівничий України» від «Просвіти» (2001) та Андрія Первозванного (2005), знак «Петро Могила» від Міністерства освіти та науки України (2007). Ніна Вірченко – довголітній керівник міжвузівських наукових семінарів «Крайові задачі. Спеціальні функції», «Диференціальні рівняння та їх застосування» і науково-методичного кафедрального семінару, науковий керівник багатьох магістерських та кандидатських робіт, багаторазовий опонент на захистах докторських і кандидатських дисертацій, учасник численних міжнародних наукових конференцій в Чехословаччині, Німеччині, Болгарії, Білорусі, Литві, Польщі, Португалії, Фінляндії, Швейцарії, Росії, Таджикистані, Узбекистані.

Все це засвідчує її високий авторитет у математичному світі та вагомість її наукових досліджень. Коло наукових інтересів – теорія узагальнених аналітичних функцій, теорія змішаних крайових задач, сингулярні рівняння з частинними похідними, інтегральні рівняння, спеціальні функції та інтегральні перетворення, історія та методика математики. Ніна Вірченко – автор понад 350 наукових і науково-методичних праць, серед яких 20 книг: «Смешанные краевые задачи математической физики» (1985), «Парні (потрійні) інтегральні рівняння» (1989), «Математика в афоризмах, цитатах, висловлюваннях» (видання українською (1974), російською (1974) та японською (1989, 1995) мовами), «Дробові інтегральні перетворення гіпергеометричного типу» (1995), «Графіки елементарних та спеціальних функцій» (1996), «Основні методи розв'язання задач математичної фізики» (1997), «Узагальнені функції Лежандра та їх застосування» (1998), «Generalized associated Legendre functions and their applications» (2001, Worl. Sci.), «Graphs of elementary and special functions» (2001, USA, 770 с.), «Нариси з методики викладання вищої математики» (2006), «Основи дробового інтегро-диференціювання» (2007), «Парні (N -арні) інтегральні рівняння» (2009) та ін.

Ніна Опанасівна Вірченко має великий організаторський талант, вона стала організатором низки громадських ініціатив, виступала в ролі керівника студентських наукових товариств. Але особливо визначною є її діяльність з увіковічення пам'яті Михайла Кравчука (1892–1942) – найвизначнішого українського математика ХХ сторіччя. Серед її неocenених заслуг – організація тринадцяти Міжнародних конференцій ім. акад. М. Кравчука

(1992–2010), відкриття аудиторії ім. М. Кравчука в Київському політехнічному інституті (2002), відкриття пам'ятника М. Кравчукові (2003), створення фільму «Голгофа академіка Кравчука», упорядкування та видання трьох книг М. Кравчука: «Науково-популярні праці» (2000), «Вибрані математичні праці» (2002, майже 800 с.), «Розвиток математичних ідей Михайла Кравчука» («Development of the mathematical ideas of Mykhailo Kravchuk (Krawtchouk)» (2004, майже 850 с.).

Зазначимо, що Михайло Кравчук (1892–1942) – найвизначніший український математик ХХ сторіччя, дійсний член ВУАН, учений світової слави, був репресований у 1938 р. і загинув на Колимі.

Ніна Вірченко, яка понад сорок років досліджує життєвий і творчий шлях Михайла Кравчука, заявляє: «Мій громадський та науковий обов'язок – досліджувати, вивчати, пропагувати наукові ідеї вченого, продовжувати та розвивати всі напрямки його наукової, громадської діяльності, скрізь і завжди бути гідною його імені!»

Ніна Вірченко – дивовижна, неповторна, особлива **Людина!** Усіх, хто має щастя спілкуватися з нею, вражає її невичерпна енергійність, доброта, безкомпромісність, унікальна щирість, скромність, працьовитість.

Ніна Опанасівна Вірченко зустрічає свій славний ювілей повною енергією натхнення, творчих помислів і нових наукових ідей.

Побажаємо Ніні Опанасівні міцного здоров'я, щастя і звершення ще багатьох добрих справ на благо рідного народу, на славу України. З роси і води на многії щасливі літа!

*С. Д. Івасишен,
П. І. Каленюк,
В. О. Пеліх,
Б. Й. Пташник*